

Hungarológia Olaszországban – ma

SÁRKÖZY Péter

Az olaszországi hungarológia, azaz a magyar nyelv és irodalom oktatás, valamint az olasz egyetemeken és kutatóintézetekben folyó magyar vonatkozású történeti, irodalomtörténeti, illetve nyelvészeti kutatások történetéről és helyzetéről a különböző hungarológiai tanácskozások alkalmával már több ízben részletesen beszámoltunk. Így az 1981-ben Budapesten rendezett első hungarológiai kongresszus alkalmával Giovan Battista Pellegrini professzor és az akkori padovai vendégtanár, Szabó Győző ismertették az akkori állapotokat, míg magam az V. és VI. Magyar Lektori konferencia alkalmából ismertettem az olaszországi egyetemi magyar nyelv és irodalom oktatás akkori helyzetét (1981), illetve az akkori hungarológiai kutatások főbb irányait és jelentősebb eredményeit (1987). 1986-tól a Római La Sapienza Tudományegyetem Magyar Nyelv és Irodalomtörténeti Tanszéke szerkesztésében rendszeresen megjelenik az Olaszországi Egyetemi Magyar Nyelv és Irodalomtörténeti Központ (Centro Interuniversitario per gli Studi Ungheresi in Italia, CISUI) évkönyve, a Rivista di studi Ungheresi, mely rendszeresen beszámol az olaszországi kutatásokról és tudományos rendezvényekről, valamint rendszeresen közöl recenziókat szinte minden Olaszországban megjelent tudományos értékű munkáról, melynek magyar, illetve hungarológiai vonatkozása van. Épp ezért jelen beszámolómban nem térek ki az olaszországi hungarológiai oktatás részletesebb történeti bemutatására, nevesebb személyiségeinek tudományos munkássága ismertetésére (melyekről egy-egy kis portréban már alkalmam volt szólni a sokat bírált Új Magyar Irodalmi Lexikonban), hanem egy rövid helyzetjelentést követően arról szeretnék szólni, hogy mit is jelent a hungarológia Olaszországban, milyen szerepet töltenek be az olaszországi tudományos életben a magyarságtudományi kutatások, és hogy melyek a legfontosabb új tudományos eredmények, melyek ré-

vén az olasz hungarológusok méltán helyet kérnek a nemzetközi hungarológiai kutatások élvonalában.

Az első olaszországi magyar egyetemi kollégiumok ugyan a XVI. században létesültek (1523-ban a bolognai Collegio Ungaro-Illirico, 1578-ban a római Santo Stefano Rotondo templom kolostorában a Collegio Ungarico, mely 1580-ban egyesült a németek kollégiumával, és így jött létre a máig működő Collegium Germanicum Hungaricum), az 1778-tól a magyar koronához tartozó Fiume városában hasonlóképp a XIX. század folyamán – kisebb horvát megszakításokkal – mindvégig rendszeres volt az elemi és középiskolákban folyó magyar oktatás (ami természetesen a magyar nyelv oktatásán túl a magyar történelem és irodalom olasz nyelvű tanítását is magában foglalta, olyannyira, hogy Deáki Zsigmond győri kanonok olaszok számára írt magyar nyelvtankönyve 1827-ben, Császár Ferenc kis magyar irodalomtörténete 1832-ben jelent meg olasz nyelven), Fraknói Vilmos, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára pedig 1895-ben alapította meg a mai Római Magyar Akadémia elődjét jelentő magyar tudományos intézményt, a Római Magyar Történeti Intézetet, mely igen jelentős magyar történeti forráskutatásokat folytatott a vatikáni és más olasz történeti könyvtárakban és levéltárakban – mindennek ellenére a mai értelemben használt első olaszországi hungarológiai intézmény létrehozásáról csak 1927-től kezdve beszélhetünk, amikor a Bethlen–Mussolini találkozót követően, Klebelsberg Kuno magyar kultuszminiszter kezdeményezésére a római La Sapienza Tudományegyetemen önálló egyetemi magyar tanszéket létesítettek, melynek élére az ugyanakkor alapított Római Magyar Akadémia első tudományos titkárát, Várady Imre egyetemi magántanárt nevezték ki. A római egyetemen így 1927-től folyik a rendszeres egyetemi magyar oktatás, mely csak az 1950–1965 közötti időszakban lett „befagyasztva” a hidegháború légkörében.

A két háború közti „olasz–magyar barátság” légkörében egymás után alakultak a nagyobb olasz egyetemeken az új magyar tanszékek és lektorátusok, így Milánóban és Paviában, Padovában és Bolognában, Nápolyban és Bariban. Az olaszországi hungarológia helyzetét erősítették a több éves magyarországi tanári munka után visszatért, időközben neves professzorokká lett tanárok, Carlo Tagliavini, Italo Siciliano, Rodolfo Mosca, Gaetano Trombadore, akiknek sikerült nem egy tanítványukat is a magyar és finnugor nyelvészet

(Gian Battista Pellegrini), illetve a magyar irodalomtörténet kérdéseinek tanulmányozása és a magyar irodalom olaszországi népszerűsítése felé fordítani (Folco Tempesti, Guglielmo Capacchi). A két világháború közötti időszakban az olaszországi hungarológiai kutatásokban és az olaszországi kutatások eredményeinek kiadásában igen nagy szerepe volt a Római Magyar Akadémiának, melynek keretében tovább működött a római Magyar Történeti Intézet, illetve mely 1937–1942 között megjelentette az Akadémia évkönyvét (*Anuario dell'Accademia d'Ungheria in Roma*). A Római Magyar Akadémia még a háború után is felújította tudományos munkásságát és Kardos Tibor igazgatósága alatt 1947-ben igen színvonalas hungarológiai folyóiratot jelentetett meg Gianni Pannonio címmel, melynek szerzői között nemcsak neves magyar tudósokat (Lukács György, Kerényi Károly, Fülep Lajos, Pásztor Lajos, Florio Banfi, Jászai Magda), hanem az olasz szellemi élet nem egy kiválóságát is megtalálhatjuk (Carlo Muscetta, Leonardo Sinisgalli, Gaetano Trombadore, Folco Tempesti, Alberto Savinio, Roman Vlad). A magyar kultúra és irodalom viszonylagos olaszországi népszerűségének is köszönhető, hogy a magyar nyelv és irodalom egyetemi oktatása az ötvenes években sem szűnt meg. Ebben igen jelentős szerepe volt a háború után Itáliában rekedt magyar tanároknak, akik, miután nem taníthattak a „kultúregyezmény alá eső” egyetemeken, sorra alapították az új magyar tanszékeket és lektorátusokat a többi olasz egyetemen, a Milánói Katolikus Egyetemen (Ruzicska Pál), Firenzében (Pálinkás László), Bolognában (Várady Imre), Torinóban (Paolo Santarcangeli) és a Nápolyi Egyetemi Kelet-Európai Intézetben (Tóth László). Mellettük kell megemlíteni a nem az egyetemi magyar oktatás terén működő, de jelentős hungarológiai munkásságot kifejtő, Olaszországban élő Pásztor Lajost és feleségét, a Római Tudományegyetem középkortörténeti professzorát, Pásztor Editet, a Risorgimento-kutató Márkus Istvánt, az olaszországi magyar emlékek fáradhatatlan kutatóját, Florio Banfit (Holik Barabás), az összehasonlító irodalomtörténész Fáy Attilát, a Katolikus Szemlét negyven éven át szerkesztő teológus professzor Békés Gellértet, a római jezsuita történeti intézet neves egyháztörténészeit, Lukács Lászlót, Polgár Lászlót, a vatikáni rádió magyar adásait szerkesztő, Pázmány-kutató Szabó Ferencet, és természetesen az Olaszországban élő és alkotó magyar írókat és irodalomtörténészeket, Márai

Sándort, Cs. Szabó Lászlót, a római „Triznya kocsmá” tudós tagjait, mindenekelőtt a történészként is kiváló házigazdát, Triznya Mátyást, akiknek munkássága eredményeképpen nem egy igen jelentős mű gazdagítja a magyar kultúrát, elég, ha csak Márai Sándor olasz regényeire, vagy Cs. Szabó László Római Muzsika című könyvére gondolunk, de megemlíthetjük a Pásztor Lajos professzor által kiadott könyvészeti ritkaságot, Kiss István XVIII. században írt Jeruzsálemi utazását (1958) vagy Fáy Attila monográfiáját – A Jónás-téma a világirodalomban (1977) – is. Ruzicska Pál 1963-ban jelentette meg az első tudományos színvonalú olaszországi magyar irodalomtörténetet (*Storia della letteratura ungherese*), melyet 1969-ben követett Folco Tempesti kézikönyve (*Letteratura ungherese*), és 1973-ban Pálincás László hungarológiai bibliográfiai kézikönyve (*Avviamiento allo studio della lingua e letteratura ungherese in Italia*).

Új lendületet adott az olaszországi hungarológiának, hogy 1965-től kezdve, az újonnan megkötött kultúregyezmény értelmében két évtizeden át a római és a padovai egyetemeken magyar vendégprofesszorok tanítottak, Padovában Fábíán Pál, Sallay Géza, Fogarasi Miklós, Szabó Győző és Dezső László, Rómában Balázs János, Szauder József, Klaniczay Tibor és Sárközy Péter. Az Olaszországban élő és a most kiérkezett magyar vendégprofesszorok tanári tevékenységének köszönhető a hetvenes évek végén jelentkező új olasz hungarológus generáció legjobbjainak kiformalódása, akik sorra vették át tanáraiktól, illetve alapították meg maguk számára az új olasz egyetemi tanszékeket. Így Tóth László halála után Amedeo Di Francesco és Marinella Alessandro a Nápolyi Kelet-Európai Intézet magyar tanszékén, Guglielmo Capacchi, majd Carla Corradi a bolognai magyar és finnugor tanszéken, Danilo Gheno a firenzei egyetemen, Gianguido Manzelli a paviai egyetemen látja el a magyar és finnugor filológia tanítását, Torinóban pedig Gianpiero Cavaglia folytatta – korai haláláig – Paolo Santarcangeli professzor hungarológiai oktató és kutatómunkáját. A Padovában végzett, időközben rendes egyetemi tanári címet szerzett magyar származású Andrea Csillaghy az udinei tudományegyetemen alapított magyar és finnugor tanszékét, ahol rajta kívül még egy magyar szakos tanár is tanít, az 1989-ben társult egyetemi tanári címet szerzett római Roberto Ruspanti, míg a finnugor filológia oktatására magyar vendégprofesszort hívtak

Berecki Gábor személyében, akit nyugdíjba vonulása után Honti László professzor fog felváltani. Az 1980-ban érvényben lépett egyetemi törvény értelmében minden egyetemi októnak habilitációs pályázaton kellett résztvenni és nyerhették el a végleges kinevezést „társult egyetemi tanári” fokozattal (mely megfelel a magyarországi tanszékvezető egyetemi docensi beosztásnak). Súlyos veszteséget jelentett azonban, hogy Tóth László és Ruzicska Pál profeszszorok mellett igen hamar elhagyott bennünket az egyik legképzettebb és legnagyobb tudományos életművel rendelkező fiatal egyetemi tanár, a torinói Gianpiero Cavaglia 1992 végén. Azóta a torinói magyar tanszéket a milánói egyetem tudományos kutatója, Sikos Anna tanárnő vezeti helyettes tanárként.

1995-ben következőképpen alakul a hungarológiai tárgyak tanítása az olaszországi egyetemeken: *Udine*: magyar irodalomtörténet: Roberto Ruspanti, magyar nyelvészet: Andrea Csillaghy, finnugor filológia: Honti László (?); *Torino*: Sikos Anna (helyettesítés); *Pavia*: finnugor nyelvészet: Gianguido Manzelli; *Padova*: magyar nyelv és irodalom: Dezső László; *Bologna*: finnugor filológia és etnográfia: Carla Corradi Musi; *Firenze*: finnugor filológia: Danilo Gheno; *Róma*: magyar nyelv és irodalom: Sárközy Péter, finnugor filológia: Angela Marcantonio; *Nápolyi Egyetemi Kelet-Európai Intézet*: régi magyar irodalomtörténet: Amedeo Di Francesco, modern magyar irodalomtörténet: Marinella D'Alessandro, finnugor filológia: Pyrio Numenao. A paviai, bolognai és firenzei egyetemeken létezik magyar tanszék is, de ezek vezetését helyettes tanárként a finnugor tanszékek vezetői látják el. A magyar–olasz kultúregyezmény keretében 1965 óta olasz cserelektorok tanítanak az összes magyarországi olasz tanszéken, ugyanakkor a magyar fél mindmáig nem biztosít magyar cserelektorokat az olasz egyetemek részére. Ennek ellenére a legtöbb egyetemen – Udinében, Padovában, Paviában, Torinóban, Firenzében, Rómában és Nápolyban – Olaszországban élő magyar lektorok oktatják a magyar nyelvet, csak Bolognában nem működik magyar lektorátus. A magyar tanszékeken tanító kollégákon túl is vannak még az olasz egyetemeken magyar egyetemi tanárok, rendes vagy vendégtanári minőségben. Így Fáy Attila a genovai egyetemen oktatott összehasonlító irodalomtörténetet, Hermann József a velencei egyetemre kapott meghívást neolatin össze-

hasonlító nyelvészként, Petőfi S. János a Maceratai Tudományegyetem nyelvfilozófia tanszéke vezetésére kapott meghívást. Hasonlóképp folytatnak hungarológiai kutatómunkát a más olasz egyetemeken tanító Erdélyből Olaszországba települt magyar anyanyelvű tanárok, az Olaszországi Hungarológiai Központtal is kapcsolatban álló Cagliariiban tanító Lőrinczi Éva és a L'Aquilai Egyetem általános nyelvész professzora, Grossmann Mária.

Miután áttekintettük az olaszországi egyetemi magyar és finnugor filológia oktatásának helyzetét (mely utóbbin belül, véleményem szerint, csak a magyar nyelvészettel kapcsolatos kutatások tartoznak a hungarológia tárgykörébe), választ kell adnunk arra, hogy miben is áll az olaszországi hungarológia – ma. Az egyetemi oktatás természetesen részét képezi a hungarológiának, hiszen az oktatással szoros kapcsolatban áll(hat) a hungarológiai kutatói tevékenység, illetve enélkül lehetetlen elképzelni a hungarológiai kutatások folyamatoságát biztosító új kutatók kifejlődését. Így természetesen az egyes egyetemi magyar, illetve finnugor tanszékeken tanító tanárok didaktikai tevékenységével kapcsolatos alkotótevékenysége is részét képez(het)i a hungarológiai kutatásnak. Természetesen az sem lebecsülendő, ha az egyetemi oktató tanítványai számára kézikönyveket ír és publikál, illetve fordításokkal, kompendiumokkal segíti a hallgatók felkészülését, a többi kolléga magyarságtudományi érdeklődésének kielégítését. Éppen ezért igen nehéz megállapítani, hogy az egyes egyetemi tanszékek kiadásában megjelentetett kézikönyvként használt kiadványok közül melyek tarthatnak igényt komoly szakmai figyelemre, akár magyar és más idegen nyelveken történő fordításra (mint az igen méltányos lenne Gianpiero Cavagliának a XIX. századi magyar prózairodalomról és a magyar irodalomban jelentkező „zsidó kérdésről” írt monográfiái esetében: *Gli eroi dei miraggi*, 1985; *Fuori dal ghetto*, 1990). Anélkül tehát, hogy a kérdés megítélését magunkra vállalnám, csak jelzem az egyes olaszországi magyar és finnugor filológiát tanító tanárok hungarológiai munkásságának főbb területeit: a finnugor filológia és a magyar nyelvészet történeti és tipológiai kérdéseivel foglalkoznak – túl az Olaszországban élő magyar nyelvészekén – Danilo Gheno, Gianguido Manzelli, Angela Marcantonio és részben Sáros Anna is, míg a finnugrisztika etnolingvisztikai kérdéseinek és a kultúretnográfiának lett specialis-

tája a bolognai finnugor tanszék vezetője, Carla Corradi Musi. Carla Corradi és Danilo Gheno egyetemi jegyzetei a nyolcvanas években alapvető segédeszközei voltak a finnugor és a magyar nyelvtörténeti oktatásnak Olaszországban. Danilo Gheno érdeme, hogy 1973-ban olasz nyelven is megjelentek Gombocz Zoltán tanulmányai, illetve olasz nyelven megjelentette 1992-ben Hajdú Péter uralisztikai kézikönyvét, valamint megjelenésre vár Benkő Loránd professzor nyelvtörténeti munkájának szintén általa készített fordítása. Csillaghy András érdeme, hogy az udinei egyetem 1990-ben megjelentette az első olaszországi kétnyelvű magyar költői antológiát – igaz fénymásolt szövegekkel és nyersfordításokkal –, míg a szintén Udinében tanító Roberto Ruspanti 1990-től sorozatban jelenteti meg magyar irodalomtörténeti vonatkozású kiadványait, melyekre az a jellemző, hogy az egyetemi oktatás megkönnyítése és a magyar irodalom olaszországi népszerűsítése céljából vegyesen tartalmaznak irodalomtörténeti részeket és a bemutatott költők műveinek más fordítók, illetve a szerző által készített fordításait: Petőfi, *l'inconfondibile maagiario*, 1991; *Sicilia e Ungheria – un amore corrisposto*, 1991; *Endre Ady – la cosceinza inquieta d'Ungheria*, 1994; Lajos Kassák, *Poesie*, 1994. A Csillaghy András mellett szintén „rendes egyetemi tanári” kinevezést szerzett nápolyi irodalomtörténész professzor, Amedeo Di Francesco is foglalkozott a magyar költészet olaszországi népszerűsítésével és jelentette meg gondos kommentárral a XIX. és XX. század eleje magyar költőinek válogatott műveit a Lucarini Kiadó világirodalmi antológiájában. A magyar irodalom olaszországi terjesztésében a nagy elődök, mindenekelőtt Paolo Santarcangeli munkásságát folytatva igen nagy eredményeket ért el Gianpiero Cavaglia Krúdy és Örkény fordításaival, illetve Marinella D'Alessandro, akinek köszönhető, hogy az egész modern magyar prózairodalom hozzáférhető az irodalomszerető olasz közönség és az irodalomtörténészek számára, ugyanakkor Marinella D'Alessandro Kaffka Margit, Balázs Béla, Csáth Géza, Mészöly Miklós, Eszterházy Péter általa lefordított műveihez olyan előszó-tanulmányokat írt, melyek komoly irodalomtörténeti rangot képviselnek, és jelentős értekeit képviselik az olaszországi hungarológiának.

Természetesen minden kutatónak több kutatási területe is van. Így Csillaghy András először ural-altajisztikai tanulmányokat folytatott, aztán finnugor filológiával foglalkozott, jelenleg magyar nyelv-

történetet tanít az udinei egyetemen. Roberto Ruspanti, aki 1980-ban még a Halotti Beszédéről mint „első finnugor nyelvemlékről” publikáltatott tanulmányt, immár több éve Petőfi, Ady és Kassák Lajos költészetével foglalkozik, illetve ápolja a magyar költészet nagy szicíliai fordítójának, Giuseppe Cassonének kéziratban maradt hagyatékát (így jelentette meg a Római Magyar Akadémia és a Rubettino Kiadó jóvoltából 1994-ben egy budapesti úri hölgyhöz, Hirsch Margithoz írt szerelmes leveleinek 660 oldalas válogatását). Carla Corradi Musi 1979-től tanít finnugrisztikát a bolognai egyetemen, ugyanakkor Guglielmo Capacchi nyugdíjba vonulása óta (1983) ellátja a lektor nélküli magyar nyelv és irodalom tanszék óráit is. Szakmai érdeklődése a finnugor összehasonlító etnográfia, a primitív népek és a magyar folklórban meglévő sámánizmus kutatása felé vonzza, de jelentősek szülővárosa, Parma és Észak-Olaszország magyar történeti kapcsolataival foglalkozó helytörténeti kutatásai, melyek sorában jelent meg még 1975-ben a Parma e l’Ungheria című monográfiája. 1988-ban jelentette meg a hungarológiai kiadványok olaszországi elterjesztésében igen nagy érdemeket szerzett római Carucci Kiadó Carla Corradi Sciamanismo e flora sacra című könyvét. Sárközy Péter 1979 óta tanít a római La Sapienza Tudományegyetemen, előbb mint vendégtanár, majd 1981-től olasz habilitációt szerezve mint véglegesen kinevezett társult egyetemi tanár. Korábban italianisztikai, illetve magyar–olasz kapcsolattörténeti kutatásokkal foglalkozott, így olaszországi hungarológusként is elsősorban az összehasonlító irodalomtörténet terén folytat kutatásokat, annál is inkább, mert 13 évi finnugor helyettesítés után, immár három éve összehasonlító irodalomtörténetet is tanít a római bölcsészkaron. Magyar–olasz összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányai hazai és nemzetközi folyóiratokban, tanulmánykötetekben jelennek meg, és ezek összegzéseként jelent meg két tanulmánykötete a Carucci, majd Sovera Kiadó gondozásában: Letteratura ungherese – Letteratura italiana, 1990; Da I Fiumi di Ungaretti al Danubio di Attila József, 1994, melyeket második kiadásban 1995-ben jelentetett meg a Lucarini Kiadó Pagine sorozatának Armando Gnisci által szerkesztett Letterature comparate kiadványgyűjteményében. Magyar irodalomtörténeti kutatásai egyrészt a XVIII. századi olasz mintákat követő magyar árkádikus költők, Faludi Ferenc és Csokonai Vitéz Mihály költészetének elemzésére, illetve a XX. századi

modern magyar költészet felé irányul. 1995-ben a Matura-klasszikusok sorozat részére József Attila monográfiát írt. A magyar irodalom olaszországi népszerűsítése terén jelentős kezdeményezés a Gianni Toti által szerkesztett Taschinabili könyvsorozat, melynek magyar köteteihez (Janus Pannonius, Epigrammi lascivi, 1993; Miklós Radnóti, Ero fiore, sono diventato radice, 1995) szintén ő írt bevezető irodalomtörténeti tanulmányt. A római egyetemi magyar tanszéken jelenleg készül a Gara László féle magyar költői antológia olasz kiadása neves olasz költők, Gianni Toti, Tomaso Kemény és a tanszéken doktorált fiatal hungarológusok közreműködésével. A vállalkozás előmunkálatai során készítette el és adta ki Armando Nuzzo Balassi Julia-verseinek kritikai kiadását (1994), illetve Nicoletta Ferroni József Attila Flóra-verseinek és leveleinek komoly irodalomtörténeti apparátussal készített kiadását (Bulzoni, 1995). A fiatal irodalomtörténészek munkájának komolyságát bizonyítja, hogy mindkét fiatal olasz irodalomtörténész ezzel a munkájával megszerezte a magyar kandidátusi tudományos minősítést.

Az olaszországi magyar irodalomtörténészek között a leghatározottabb témához való ragaszkodást a tragikusan korán meghalt torinói Gianpiero Cavaglia és a Tóth László nápolyi katedráját öröklő Amedeo Di Francesco tudományos tevékenysége mutatja. Gianpiero Cavaglia a magyar regény történeti alakulását kutatta Mikes Kelemen Törökországi leveleitől (Identità perduta, 1983) Jósika Miklós és Jókai Mór művészetének elemzésén keresztül a XX. századi modern magyar regény különböző irányzatainak kialakulásáig. Tanulmányainak gyűjteményes kiadása 1995 végén az olaszországi hungarológia jelentős eseménye lesz.

Amedeo Di Francesco Balázs János és Szauder József tanítványaként végezte magyar irodalomtörténeti tanulmányait a római egyetemen, majd Klaniczay Tibor tudományos irányítása alatt folytatta régi magyar irodalomtörténeti kutatásait, és vált a régi magyar költészet és a formuláris stílus nemzetközileg is elismert alakjává. 1979-ben jelent meg kandidátusi értekezése az Akadémiai Kiadó Irodalomtörténeti füzetek sorozatában A pásztorjáték szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében címmel. XVI–XVII. századi magyar irodalomtörténettel foglalkozó tanulmányai rendszeresen jelennek

meg a magyar és nemzetközi kiadványokban, szakmai folyóiratokban.

Az olaszországi hungarológia természetesen sosem korlátozódott és nem is korlátozódhat a magyar és finnugor tanszékeken oktató hungarológusok tudományos tevékenységére. Mindig is akadtak olyan történészek (Gaetano Mosca, Leo Valiani), filológusok (Carlo Tagliavini, Gian Battista Pellegrini) irodalomtörténészek, filozófusok, zenetörténészek (Gaetano Trombatore, Scevola Mariotti, Vittore Branca, Cesare Vasoli, Sante Graciotti, Angelo Brelich, Gianni Vattimo, Massimo Mila, Roman Vlad és sokan mások), akik ugyan sosem számítottak hungarológusnak, de akiknek tudományos munkásságában jelentős részt foglal el a hungarológiai témák kutatása is. Az olaszországi hungarológiai kutatások összefogására és előmozdítására kezdeményezte 1985-ben a római La Sapienza Tudományegyetem egy egyetemközi hungarológiai központ megalakítását, és jött létre 1989-ben a bolognai, firenzei, padovai, paviai, római, torinói, udinei, velencei egyetemek és a Nápolyi Egyetemi Kelet-Európai Intézet szerződésével a Centro Interuniversitario per gli Studi Ungheresi in Italia (CISUI). Az olaszországi Hungarológiai Központ nem önálló intézet, hanem egy olyan szervezeti forma, mely az olasz egyetemi és tudományos kutatásokkal foglalkozó 1980/382-es törvény értelmében új lehetőségeket és anyagi támogatást biztosít az egyetemközi szinten folyó tudományos kutatásoknak. A központot egy választott tudományos tanács irányítja, melynek első elnöke a nemzetközi hírű nyelvész, Gian Battista Pellegrini professzor volt, 1992-től pedig Antonello Biagini, Kelet-Európával foglalkozó római történész professzor látja el ezt a tisztséget. A központ adminisztrációs székhelye (központja) a Római Egyetem magyar tanszéke mellett létesült, és mint önálló egyetemi intézet (Dipartimento n. 71.) működik. A központ semmiképp sem korlátozódik a magyar és finnugor tanszékek oktató és tudományos tevékenységére, hanem a szélesebben vett hungarológiai kutatások támogatásával, szervezésével foglalkozik. Ezt a szélesebb értelemben vett hungarológiai tevékenységet mutatja az, hogy már az alapításkor részt vett a központ megteremtésében a velencei egyetem, ahol hungarológiai kutatásokkal – magyar vagy finnugor tanszék hiányában – a török és a Kelet-Európa történeti tanszék vezetői (Gianpaolo Bellingeri és Francesco

Guida professzorok) foglalkoznak. Nem véletlen az sem, hogy a Egyetemközi Hungarológiai Központhoz időközben több olyan olasz egyetem is csatlakozott, Trieszt, L’Aquila, Lecce és most Viterbo és Macerata, ahol sosem volt, és nem is tervezik magyar vagy finnugor tanszék felállítását, de igen fontosnak tartják, hogy a történeti és irodalmi kutatások kiterjedjenek az egész közép-európai zónára, mely teljesen érthetetlen a történelmi magyar állam ezeréves – és ezer szálon Itáliához kapcsolódó – történelmének kutatása nélkül. A kapcsolattörténeti kutatások terén a Hungarológiai Központ azt a kutatómunkát vállalta fel, melyet egy ilyen kutatóintézet és egy valóban tudományos, akadémiai intézetként működő Római Magyar Akadémia hiányában a velencei Cini Alapítvány vállalt fel a kelet-közép-európai országokkal folytatott tudományos együttműködés keretében.

1970-től rendszeresen rendezi meg a velencei Fondazione Cini és a Magyar Tudományos Akadémia a magyar–olasz történeti és kulturális kapcsolatok történetét feldolgozó konferenciáit. Olasz részről a konferenciák szakmai szervezői Vittore Branca és Sante Graciotti professzorok, magyar részről pedig Köpeczi Béla és Klaniczay Tibor professzorok voltak, míg 1973-tól az összes konferencia tudományos szervezője Sárközy Péter volt, aki a Hungarológiai Központ egyik megalapítója is volt, és azóta is ellátja a központ római központi irodájának vezetését. Az MTA és a Cini Alapítvány tudományos együttműködése keretében eddig nyolc konferenciát rendeztek, melynek aktái olasz nyelvű tanulmánykötetekben jelentek meg több mint 3000 oldal terjedelemben, és a magyar hungarológiai kutatások igen komoly eredményét képviselik: Venezia e Ungheria nel Rinascimento, Firenze, 1973; Rapporti veneto-ungheresi all’epoca del Rinascimento, Budapest, 1975; Venezia e Ungheria nel contesto del Barocco Europeo, Firenze, 1979; Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo, Budapest, 1982; Popolo, nazione e popolo nella cultura italiana e ungherese 1789–1850, Firenze, 1985; Venezia, Italia, Ungheria tra Decadentismo e Avanguardia, Budapest, 1990; Italia e Ungheria all’epoca dell’Umanesimo Corviniano, Firenze, 1994; Spiritualità e lettere nella cultura italiana e ungherese del Basso Medioevo, Firenze, 1995; megjelenés alatt: Italia e l’Ungheria dagli anni Trenta agli anni Ottanta, Budapest, Akadémiai Kiadó.

A kapcsolattörténeti kutatások jegyében rendezett 1981-ben a Római La Sapienza Tudományegyetem egy magyar–olasz egyetem-történeti konferenciát (Roma e l'Italia nel contesto della storia delle università ungheresi, Roma, 1985), illetve jelentette meg Sárközy Péter előszavával a Bolognai Tudományegyetem a bolognai magyar–horvát kollégium évkönyvét (Annali del Collegio Ungaro Il-lirico di Bologna, 1553–1764, Bologna, 1988). A magyar–olasz törté-
 ténész vegyesbizottság pedig 1989-ben rendezett Rómában tudomá-
 nyos konferenciát a II. világháború koráról, melynek anyaga már a
 Hungarológiai Központ Antonello Biagini szerkesztette sorozatában
 jelent meg a cosenzai Periferia Kiadó gondozásában (Italia e
 l'Ungheria, 1920–1960, Cosenza, 1991).

Az olaszországi Hungarológiai Központ az egyes egyetemeken folyó kutatások támogatása mellett „Magyarország, híd vagy sziget?” témakörben központi kutatást is szervez, illetve évente tudományos konferenciákat rendez az olaszországi hungarológiai kutatók részére más országbeli kutatók meghívásával. Eddig két konferencia anyaga jelent meg a római központ gondozásában: Ungheria isola o ponte, Cosenza, 1993; Un istituto scientifico a Roma: l'Accademia d'Ungheria in Roma, Cosenza, 1994. Jelenleg van szerkesztés alatt az 1993-ban Udinében rendezett és az 1994-ben Rómában rendezett 56-os magyar forradalommal foglalkozó konferenciák anyaga. Mindezen tudományos konferenciák egyúttal felkészülést is jelentenek a Hungarológiai Központ által 1996. szeptember 9–14. között a Római Tudományegyetemen és a Nápolyi Kelet-Európai Intézetben rendezendő IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusra, melynek témája a honfoglalás 1100. évfordulóján a „Magyar kultúra és a kereszténység” lesz.

Az olaszországi hungarológiai kutatásokról és a Hungarológiai Központ tudományos tevékenységéről részletes tájékoztatást ad az 1986-ban alapított és az azóta rendszeresen évi egy számban megjelenő olaszországi hungarológiai folyóirat, a római magyar tanszék vezetője által szerkesztett Rivista di Studi Ungheresi, melynek első hat számát a Carucci Kiadó, az azt követő számokat pedig a római Sovera Kiadó adja ki 10 ív terjedelemben. Az eddig megjelent kilenc kötet – másfélezer oldal terjedelemben – részletes képét adja az

utóbbi évtized olaszországi hungarológiai tevékenységének, beszámol a különböző tudományos rendezvényekről, és recenziókban ismerteti a legfontosabb olaszországi és külföldön megjelent hungarológiai tanulmányköteteket. A Rivista di Studi Ungheresi másik fontos feladata, hogy publikálási lehetőséget ad az olaszországi hungarológiai kutatások eredményeinek közzétételére. Az 1994/9. számban így jelent meg két olasz történész, a palermói Pasquale Fornaro és a római Giuseppe Monsagrati Kossuth-emigrációval kapcsolatos forráskiadványa és tanulmánya, a kanadai Robert Blumstock professzor Arthur Koestler tanulmánya, valamint Carla Corradi sámánizmusról írt elemzése. A hungarológiai folyóirat ugyanakkor teret enged a fiatal hungarológusok első publikációinak is, így az utolsó számban hét fiatal bölcsészdoktor szerepelt önálló tanulmánnyal (Cinzia Franchi, Franca Sinopoli, Simona Nicolosi, Matteo Masini, Mariella Chiochio, Nicoletta Ferroni, Cecilia Pilo Boyl), míg a honfoglalás 1100. évfordulójára és a IV. Hungarológiai Kongresszus tiszteletére megjelenő 10. számot Györffy György professzor és a főszerkesztő Sárközy Péter irányításával a Római Egyetemen doktrált fiatal történész, a budapesti Közép-Európai Egyetemen kutató Carlo Di Cave fogja szerkeszteni.

Mindezek alapján az olasz hungarológusok úgy érzik, hogy méltán esett a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság választása Olaszországra, és döntött úgy, hogy a legnagyobb hungarológiai hagyományokkal rendelkező két intézmény, a Római La Sapienza Tudományegyetem és a Nápolyi Egyetemi Kelet-Európai Intézet magyar tanszékei rendezzék meg a nemzetközi társaság második nagy külföldi seregszemléjét, a IV. Hungarológiai Kongresszust. Az olaszországi hungarológia minden hiányossága ellenére hét magyar és hat finnugor tanszékével, a tizenhárom egyetemet összefogó tudományos szervezetével, a Centro Interuniversitario per gli Studi Ungheresi intézményével minden bizonnyal a nemzetközi hungarológia élvonalába tartozik. Erről remélhetőleg a kollégák is meggyőződhetnek a jövő évi római és nápolyi kongresszus alkalmával.